

Ключевые слова: строительная индустрия, форсайт, прогнозирование, стратегическое планирование, рефлексивная взаимодействие, инвестиционно-инновационное развитие.

R. TOPAZLY

National University "Chernihiv Polytechnic"

ORCID: 0000-0002-0729-3614

FORSIGHT APPROACH TO STRATEGIC PLANNING OF INVESTMENT AND INNOVATION DEVELOPMENT OF THE CONSTRUCTION INDUSTRY

The article substantiates that in the modern economy the dominant of strategic planning is the adaptation of the latest planning decisions to the challenges of the environment. Based on the study of the essence of the concept of "foresight", its historical digression as an approach to strategic planning is carried out. The key markers characterizing the depth of strategic planning are given, namely: high degree of uncertainty; multifaceted forecasting; comprehensiveness of the study; innovation; presence of various subjects with own interest; the importance of a quality representation of the future; unequal level of resource provision. The attributiveness of the foresight methodology of strategic planning of investment and innovation development in the context of such components as; target orientation, tasks, directions, results, methods, principles and characteristic differences. Emphasis is placed on the main advantages and risks of the foresight approach in the organization of strategic planning. The approaches to the significance of foresight are generalized and the criteria of its efficiency in the implementation of strategic planning of investment and innovative development of the construction industry are determined. Factors for ensuring the effectiveness of the foresight approach in strategic planning are identified: 1) clarity of formulation of foresight targets and variation of their implementation; 2) validity and depth of understanding of the grounds for decision-making by all participants of the foresight; 3) reflection of target priorities in specific research, investment and other projects; 4) independence of foresight participants' identification of their positions, except for the order of interaction of participants; 5) the possibility of changing the positions of the participants depending on the considerations taken into account.

Key words: construction industry, foresight, forecasting, strategic planning, reflective interaction, investment and innovation development.

Постановка проблеми

В сучасній економіці стратегічне планування є запорукою успішного розвитку будь-якої галузі, в тому числі будівельної індустрії. Наукове обарвлення стратегічного планування сформувалося в 60-ті роки ХХ ст. як реакція на постійно зростаючий вплив факторів навколишнього середовища на результативність функціонування суб'єктів господарювання. При цьому, варто наголосити, що домінятою стратегічного планування є адаптація новітніх планових рішень до викликів навколишнього середовища. Останнім часом все більшої популярності набуває так звана методологія форсайту, що включає в себе експертне оцінювання стратегічних напрямків розвитку та побудову технологій прогнозування, які формуються на передбаченні. На фоні традиційних методів прогнозування форсайт вирізняється своїм комплексним характером та здатністю до визначення активної ролі його учасників у сприянні впливу на реалізацію кращих сценаріїв майбутнього розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Значний науковий інтерес у даному питанні становлять роботи когорти зарубіжних науковців, а саме: R. Porrer (досліджував інструментарій форсайту), M. Keenan (заснував основи форсайту), L. Georgiu (виявив концептуальне підґрунтя формування форсайт-технологій), I. Miles (акцентував увагу на специфіці форсайт-технологій), K. Klusacek (досліджував питання регіонального форсайту), T. A. Kappel, R. Phaal (займалися обґрунтуванням технологічних дорожніх карт) [1, 2].

Формулювання мети дослідження

Метою статті є з'ясування сутності форсайту, його практичної значущості, атрибутивності в процесі стратегічного планування та обґрунтування ефективності в частині забезпечення інвестиційно-інноваційного розвитку будівельної індустрії.

Викладення основного матеріалу дослідження

Почнемо дослідження даного питання з розгляду сутності поняття «форсайт». Так, слово foresight, в перекладі з англійської мови, характеризує «погляд у майбутнє». Відносно до економіки, це означає погляд на формування стратегічних перспектив розвитку, в тому числі інноваційного, задля забезпечення позитивного впливу на економіку та суспільство в цілому за умови врахування всіх значимих факторів такого розвитку.

Історичний екскурс дає підстави стверджувати, що форсайт як підхід до стратегічного планування був застосований вперше у 1950-ті роки корпорацією RAND. Пізніше вже Японія, а саме

починаючи з 1970-х років, активно проводжувала масштабні дослідження довгострокових перспектив розвитку. В США на початку 1980-х років започатковано проект національного масштабу щодо розробки «критичних технологій», і вже з 1990-х років значна кількість країн із перехідною економікою також долучилася до цього процесу. Зокрема, більшість країн Європи, Латинської Америки, Азії намагалися сформувати пріоритети інноваційного розвитку за допомогою форсайту [3].

Не можна не відмітити факту ототожнення понять forecast (в перекладі означає прогноз) та foresight (перекладається як передбачення). За нашими переконаннями, це є виправданим, оскільки форсайт можна трактувати як можливе майбутнє, що невід'ємно пов'язане із прогнозуванням. Між розглядуваними поняттями існують звичайно й відмінності. Це пояснюється тим, що форсайт уособлює в собі не лише елемент майбутнього на основі прогнозування, але також і втілення його в життя. На підтвердження наведеного, є міркування Р. Поппера, який відмічає, що це «...політично орієнтований процес, що спрямований на активне залучення ключових зацікавлених сторін до широкого кола заходів із підготовки та провадження перетворень» [2]. В даному разі мова йде про стратегічне планування, яке характеризується за допомогою специфічних маркерів (рис. 1).

Стратегічне планування за своєю характеристичністю повинно включати комплексну програму дій щодо досягнення визначених орієнтирів у частині визначення, зокрема: місії, цілей, завдань та стратегічних пріоритетів розвитку; формування стратегічних програм; визначення фінансових та ресурсних параметрів забезпечення стратегії розвитку; аналізування факторів впливу зовнішнього та внутрішнього середовищ; оцінювання ризиків виникнення несприятливих подій; досягнення цільових індикаторів розвитку; тощо.

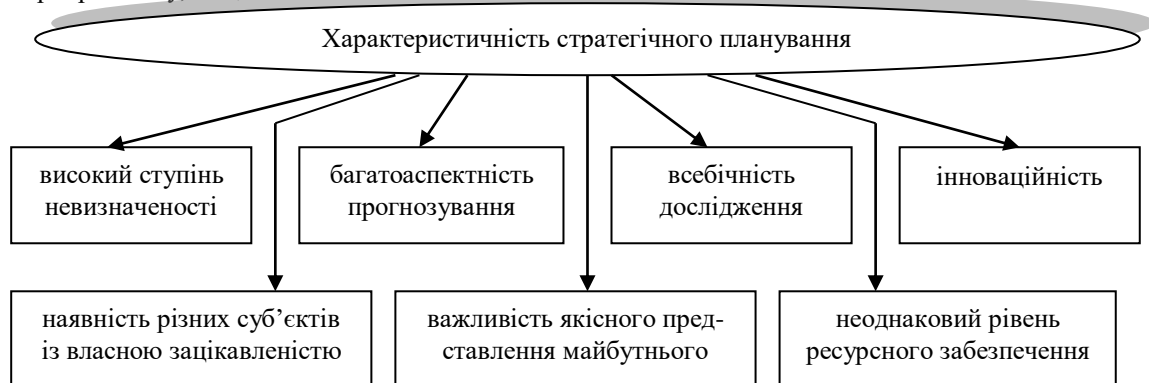

Рис. 1. Ключові маркери, що характеризують глибинність стратегічного планування

Джерело: складено на основі [4]

І саме в розглядуваному аспекті – формуванні методологічних засад стратегічного планування, цікавим є форсайт-підхід. Звичайно, стратегічне планування включає в себе сукупність методів (експертних оцінок, екстраполяції та математичного моделювання), обґрунтування та аналізування прогнозів, стратегічних планів і програм, узгодження планових показників, тощо. Але, в наведеному переліку новітнім є саме форсайт-підхід.

У науковій палітрі форсайт подається як процес, система методів, технологія, методика або алгоритм певних дій. Для глибшого розуміння характеристичності форсайту як експертного підходу до стратегічного планування, розглянемо основні атрибути методології форсайту (рис. 2).

Варто зазначити, що для системного врахування ризиків при формуванні форсайт-підходу відбувається формування комплексної системи ризиків через узагальнення особливих знань експертів із різних галузей, врахування специфічних соціально-економічних особливостей країни, світових технологічних тенденцій, розвиток нових і маловідомих технологічних напрямків.

Водночас, зважаючи на все вищезазначене, слід наголосити, що в концепції форсайту, зокрема тієї що прийнята в європейському співтоваристві, завжди є три складові: розуміння, обговорення та формування майбутнього. Дійсно, у процесі розуміння та обговорення варіантів розвитку, наприклад будівельної індустрії, паралельно відбувається формування готовності до нових уявлень життя. Оскільки будь-який науковий пошук та наукове представлення є нікчемними без формування загальної готовності до впровадження окремих інновацій. Практична ж значущість форсайту полягає не лише у забезпеченні готовності до змін, основний тезис полягає у формуванні організаційної технології управління, за допомогою якої можна не лише сформувати уявлення про майбутнє, але й акцентувати увагу на потенціалі самореалізації. На нашу думку, саме остання теза є домінантою в розгляді специфічних особливостей форсайт-підходу до стратегічного планування.

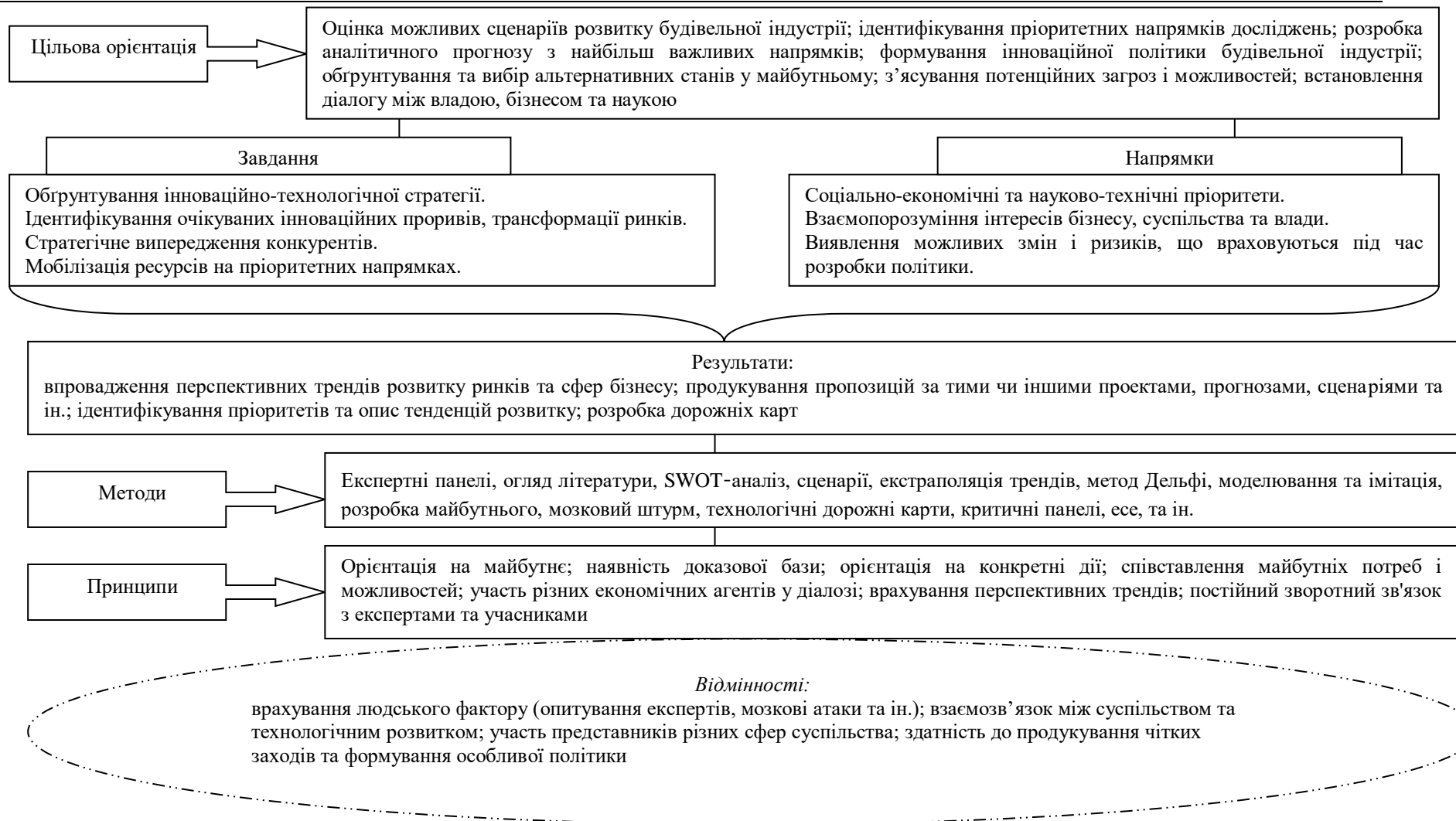

Рис. 2. Основні атрибути методології форсайту стратегічного планування інвестиційно-інноваційного розвитку

Немаловажним в організації форсайт-підходу до стратегічного планування є вибір інструментарію прогнозування для досягнення конкретних цільових позицій. До інструментальної бази при застосуванні форсайту відносять: аналіз ступеня ризику; бенчмаркінг; метод Делфі; технологічні плани та дорожні карти; різні методи побудови сценаріїв; дослідження баз даних; моделювання та творчий пошук; метод скринінгу робасних портфельних моделей; критичний аналіз наявних публікацій із певної проблематики; проведення інтерв'ю; методи експертної оцінки; та ін. [5]. Звідси зрозумілим є те, що на основі форсайту досліджується уявлення майбутнього розвитку в контексті інноваційного середовища, в тому числі й будівельної індустрії, наближене до реальних можливостей.

Основними перевагами форсайт-підходу при організації стратегічного планування є:

- комплексний характер прогнозного аналізу, який орієнтований на проектування з майбутнього в сучасність з метою підвищення ймовірності досягнення прогнозних індикаторів;
- створюваність майбутнього, тобто методологія форсайту зводиться не лише до передбачення майбутнього, але і до його формування;
- активність учасників, відповідальних за здійснення впливу на реалізацію бажаних сценаріїв майбутнього розвитку окремих аспектів будівельної індустрії;
- широка застосовуваність методичного підґрунтя, що зумовлює глибше розуміння проблем і перспектив розвитку досліджуваної проблематики тощо.

В форсайті велику значущість має спосіб відбору висококваліфікованих учасників, переконання яких і відіграє суттєву роль у прийнятті окремих рішень. Формування мережі таких учасників-експертів, які репрезентативно представляють сферу застосування форсайту, є одним із результатів форсайту. До того ж, розглядувана технологія форсайту передбачає передачу учасниками власних обґрунтувань щодо доцільності прийняття рішень іншим учасникам. Іншими словами відбувається передача та формуються можливості для сприйняття обґрунтованості прийняття конкретних рішень, що є складовою рефлексивного управління.

Поряд з позитивними рисами методології форсайту існують й недоліки у її застосуванні. До таких можна віднести:

- тривалість часового простору для провадження аналітичних досліджень;
- необхідність значних фінансових ресурсів на проведення прогнозних досліджень;
- чутливість до методологічних цінностей.

Але, все ж таки, незважаючи на наявність труднощів при використанні форсайт-підходу, останнім часом саме він набирає популярності при прогнозуванні майбутнього розвитку чи сфери економіки, чи певної галузі, чи окремого явища. Так, ефективність форсайт-підходу стратегічного планування інвестиційно-інноваційного розвитку будівельної індустрії забезпечується логічним поєднанням п'яти факторів: 1) чіткістю формулювання цільових орієнтирів форсайту та варіантизацією їх здійснення; 2) обґрунтованістю та глибинністю розуміння підстав для прийняття рішень усіма учасниками форсайту; 3) відображеністю цільових пріоритетів у конкретних дослідницьких, інвестиційних та інших проектах; 4) самостійністю ідентифікування учасниками форсайту своїх позицій, окрім порядку взаємодії учасників (визначається організаторами форсайту); 5) можливою змінністю позицій учасників залежно від прийнятих до уваги міркувань (до речі, це чітко проявляється в Делфі-опитуваннях та експертних панелях).

До того ж, можна з впевненістю відзначити, що і безпосередньо форсайт впливає на інвестиційно-інноваційний розвиток. Це пояснюється тим, що за допомогою форсайту відбувається: визначення перспективних віщових зон для появи новітніх технологій, послуг, продуктів та ін.; врахування соціально-екологічних факторів, що в свою чергу сприяє побудові довгострокової інноваційної політики; узагальнення запитів суспільства на новітні продуктивні та технологічні лінійки; формування державних пріоритетів у частині розвитку наукових досліджень; залучення до інноваційного процесу як ключових учасників, так і інших зацікавлених сторін; створення профілю експертів із представників науки, бізнесу, споживачів та державницької групи; встановлення чітких пріоритетів для довгострокової інноваційної, технологічної та соціально-економічної політики.

Висновки

Отже, можна підсумувати, що форсайт – це динамічний процес, що узагальнює в собі напрямки перспективних досліджень та сфери можливої появи ключових технологій відповідно до розвитку науки, техніки, технологій і потреб споживачів. Розмаїття досліджень проваджується великою кількістю експертів, а вже кінцевий варіант обирається самими учасниками як кращий із наявних на основі консенсусу. Якщо відхилення від найкращого варіанту не вигідні для учасників, то кожний починає орієнтуватися на продукування спільними зусиллями певного прогнозного варіанту та його реалізацію. Форсайт-підхід являє собою технологію стратегічного планування, що побудована на рефлексивній взаємодії учасників та під час якої формується узгоджене бачення орієнтирів розвитку бізнесу та наголошується на найперспективніших напрямках інвестиційно-інноваційного розвитку окремих сфер економіки, зокрема й будівельної індустрії.

Список використаної літератури

1. Keenan M., Miles I. Scoping and Planning Foresight. Handbook of Technology Foresight / Eds. L. Georghiou, H. J. Cassingena, M. Keenan, I. Miles, R. Popper. Cheltenham : Edward Elgar, 2008.
2. Popper R. Foresight Methodology. Handbook of Technology Foresight / Eds. L. Georghiou, H. J. Cassingena, M. Keenan, I. Miles, R. Popper. Cheltenham : Edward Elgar, 2008.
3. Соколов А. В. Форсайт: взгляд в будущее. Форсайт. 2007. № 1. С. 8–15.
4. Белоусов Д. Р., Фролов И. Э. Долгосрочный научно-технологический прогноз: методологии построения, контуры технологического будущего, сценарии развития. Форсайт. 2008. № 3. С. 54–67.
5. Popper R. Methodology: Common Foresight Practices & Tools. Handbook on Foresight and Science Policy: Theory and Practice / Eds. L. Georghiou et al. International. Cheltenham : Edward Elgar, 2007.

References

1. Keenan M., Miles I. Scoping and Planning Foresight. Handbook of Technology Foresight. (Eds. L. Georghiou, H. J. Cassingena, M. Keenan, I. Miles, R. Popper). Cheltenham : Edward Elgar, 2008.
2. Popper R. Foresight Methodology. Handbook of Technology Foresight. (Eds. L. Georghiou, H. J. Cassingena, M. Keenan, I. Miles, R. Popper). Cheltenham : Edward Elgar, 2008.
3. Sokolov A. Forsayt: vzglyad v budushchee [Foresight: A Look Into the Future]. Foresight-Russia, 2007, vol. 1, no 1, pp. 8-15. doi <http://dx.doi.org/10.17323/1995-459x.2007.1.8.15>.
4. Belousov D., Frolov I. Dolgosrochnyy nauchno-tekhnologicheskiy prognoz: metodologii postroeniya, kontury tekhnologicheskogo budushchego, stsenarii razvitiya [Long-Term Science and Technology Forecasting: Methodologies, Future Visions, Scenarios of Development]. Foresight-Russia, 2008, vol. 2, no 3, pp. 54-66.
5. Popper R. Methodology: Common Foresight Practices & Tools. Handbook on Foresight and Science Policy: Theory and Practice. (Eds. L. Georghiou et al. International). Cheltenham : Edward Elgar, 2007.